

MESKÓ NORBERT

Miért csalunk a frizuránkkal?

A hajviselet szerepe az arc vonzerejének megítélésében

Az emberi arccal kapcsolatos tudományos eredményekről „Az arc a gének tükré” címmel adtunk hírt folyóiratunk 2005. szeptemberi számában. Írásunkban főként azt mutattuk be, milyen általános folyamatok (adaptációk) játszanak szerepet abban a pszichológiai/észlelési folyamatban, amelynek eredményeként valakinek az arcát vonzóbbnak találjuk, mint másokét. Természetesen azok az evolúciós törvényszerűségek, amelyek a párválasztásban szerepet játszanak, nem függetlenek attól a környezettől, amelyben a tetszéssel kapcsolatos döntést meghozzuk. (Erről egy későbbi számunkban adunk majd alapos áttekintést.) Írásunkban a hajviseletről lesz szó, amely a kutatók szerint igen fontos abban, hogy milyennek ítélünk meg valakit, sőt igencsak befolyásolja a női arc által közvetített reprodukív értéket is. A Pécsi Tudományegyetemen folyó kutatások szerint a hosszú haj a női arcot vonzóbbá teszi, amelyet így azért látunk szebbnek, mert ezzel együtt egészségesebbnek is véljük azt.

A haj Morris¹ szerint olyan „egyedi” szőrzet, amely csak a *Homo sapiens*-re jellemző és semmilyen más főemlősnél nem található meg. Különlegességét az adja, hogy folyamatosan nő, és a történelem előtti időkben, amikor sem levágni, sem fésülni nem tudtuk ezt az egy-másfél méterre nőtt bozontot, a haj – csupasz testünkkel együtt – egyfajta fajspecifikus jelzés volt.

Még a gyermekek között is meghatározó szerepe van a hosszú hajnak abban, hogy mennyire látnak valakit vidámnak, életerősnek, dominánsnak, dicséretre

méltónak. Egy vizsgálatban azt találták, hogy a kisiskolás gyerekek között a hosszú hajú lányok sikeresebbek a rövid hajúaknál: több barátjuk van, társaik népszerűbbnek tartják őket és egyértelműen vonzóbbnak².

A haj fontos szerepet játszik párválasztásunkban³. Ha találkozunk valakivel, a haj az egyik legfontosabb jellegzettség, amit megjegyzünk róla. A hajnak fontos hatása van a fizikai megjelenésre, a vonzerő megítélésére és a párkapcsolati értékre. A fiatal férfiak szintén azt kedvelik, ha a nők hosszú haját viselnek^{4,5} és a

szőkéket nőiesebbnek és vonzóbbnak tartják a többiekénél⁶ (1. ábra).

A hajszínnak és a haj hosszúságának párválasztásban betöltött jelentőségével több evolúciós elmélet is foglalkozik. Cunningham és kollégái⁷ úgy vélik, hogy a világos színű haj a gyermekies (*neoténias*) megjelenés egyik kulcsa és a fiatalság üzenetének a közvetítője. A női vonzerő észlelésében fontosak lehetnek ezek a neoténias vonások, egyrészt azért, mert a magas reprodukív értéket a fiatalság jelzi, másrészt mert a gyermeki arcvonások utánzása segíthet abban, hogy a férfi több gondoskodást mutasson a nő iránt és minél inkább hajlandó legyen megosztani az erőforrásait. Grammer és mtsai.⁸ szerint a haj általános feladata (az ágyékon és a hónaljban található szőrzettel azonosan) az, hogy az apokrin mirigyek által termelt feromonokat tárolja és széthordja a testen. Eszerint a hosszú női haj azért vonzóbb a férfiak számára, mert nagyobb felületével megnöveli a feromonok terjesztésének mértékét, amely így összefügg a női nemi illatanyag optimális szintjével. Ez az elgondolás azonban nem ad magyarázatot arra, hogy miért nő meg a férfiak haja is (amennyiben nem vágják le).

Muscarella és Cunningham⁹ eredményei szerint a nem kopasz férfiakat csinosabbnak, okosabbnak, aktívabbnak és erősebbnek találták, mint a kopaszokat. A férfiak számára a kopaszság együtt jár bizonyos társadalmi szempontból nem kedvező megítéléssel, többek között ilyen a vonzerő és az ún. önérték-érvényesítés (asszeritívitas). Ugyanakkor a tar koponya olyan üzeneteket is hordoz, mint érettség és dominancia, és az is igaz, hogy a kopasz férfiak idősebbnek és intelligensebbnek tűnnek az észlelő számára (2. ábra). A kopaszodás összefüggésben van a szervezet hormonháztartásával is: a magas

1. ábra. Ha nem keressük a nők hajszínével kapcsolatos preferenciák evolúciós lélektani hátterét, akkor is szembevetendő a nyugati civilizáció „szőkeség mániája”. A képen hollywoodi sztárok láthatók a felső sorban sötétebb, az alsó sorban pedig világosabb hajjal. (Marilyn Monroe, Uma Thurman és Scarlett Johansson; forrás: Internet)

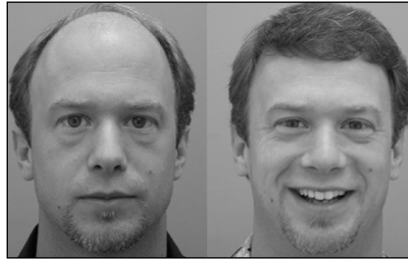

tesztoszteronszint serkenti az érett korban levő férfiak hajhullását. A nőknél is tapasztalható hasonló (androgén jellegű) hajhullás szteroidhormon-tartalmú szerek hatására és/vagy menopauza után.

A történelem során rengeteg hajviseletet használtak az emberek (és teszik ezt ma is), aminek számos oka lehetett: a hajvágás jó védekezési mód egyes élősködőkkel szemben (pl. tetvek), de jelezhet kivételes társadalmi státuszt is (pl. vallási rendek esetében). Vannak, akik azt állítják, hogy a hajviselet, mint számos „grooming” (azaz kurkászó) tevékenység (mint öltözködés, ékszerek, tetoválások) a társadalmi csoporthoz való tartozást és a státuszt hirdeti. A különböző hajviseletek informálhatják a férfiakat a nők szocioszexuális helyzetéről. Egy amerikai tanulmányban (amelyet a modern nagyváros lakóinak részvételével készítettek) azt állítják, hogy a fiatalabb nők inkább hajlamosak hosszú hajat hordani, mint az idősebbek, valamint hogy a haj minősége összefügg a nők egészségi állapotával¹⁵ (3. ábra).

Egymástól eltérő kulturális területeken is azt láthatjuk, hogy számos hajviselet jelzi a nők szexuális fogékonyságának szintjét. A tradicionális magyar népi kultúrában a fiatal lányoknak *pártával* kellett összefogniuk a hajukat, amely lényegében szabadon (észrevehetően) hagyta a haját, annak hosszát. A házasság után azonban *főkötőbe* kellett gyűjteni a tincseket, amelynek funkciója éppen a haj szigorú eltakarása volt, melynek eredete a keresztény kultúrában az egyik legrégebbi írásos emlékünkben, Pál apostol egyik korintosiakhoz írt levelében található. Ennek lényege, hogy a nőknek el kell takarniuk a hajukat a templomban, az ellenkezője szégyenletes volna számukra. Az arab kultúrában, ahol a nők reproduktív jellegeit csador mögé rejtik az idegen férfiak szeme elől, a haját még a „legengedékenyebb” földrajzi/kulturális régiókban is takarni kell. (Engedékenység alatt azt értjük, amikor a lepel nem takarja el az egyébként ruhával fedett testet, vagy kendő nem leplezi az arcot.)

A hajhossz megváltoztatása majdnem minden kultúrában együtt jár az emberek életének különböző szexuális állapotával: a szexuális érettség elérése (beavatási rítus), házasság, belépés egy új közösségbe stb. Így a hajviseletek szimbolikája szövevényes és hihetetlenül széles körű: a hosszú jelzi az erőt, míg a haj levágása a kasztráció vagy a

2. ábra. Annak ellenére, hogy a férfiak kopaszsága dominanciát, intelligenciát is tükröz bizonyos életkor felett, számosan szeretnének megszabadulni a tesztoszteron ilyen fajta jelzésétől és akár hajbeültetéssel fiatalabb külsőt ölteni

megalázás jelzése, de használnak haját a fekete mágiához is és így tovább.

A hajviseleteknek a kultúrába ágyazódott tradíciói azt mutatják, hogy a nők reproduktív értékének megítélésében, a férfiak szexuális érdeklődésének felkeltésében fontos szerepe van a hosszú női hajnak. *Meskó és Bereczkei*¹⁰ vizsgálatában arra kerestett választ, hogy a női arc biológiailag

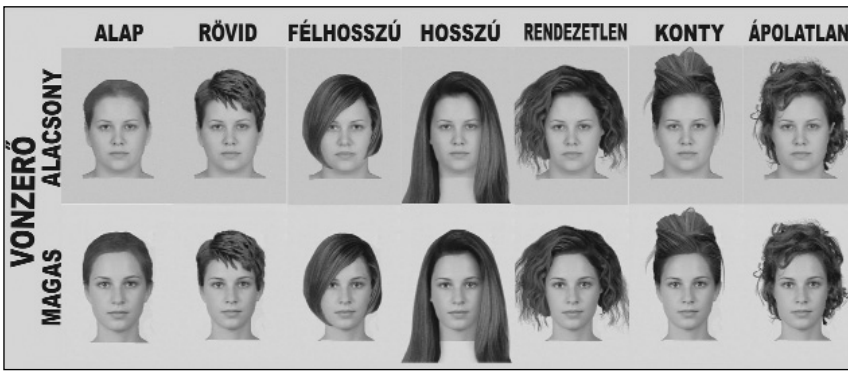
3. ábra. Hétköznapi megfigyeléseink is egybecsengenek Hinsz és mtsai. (2001) kutatási eredményével: a fiatalabb nők inkább viselnek hosszabb frizurát, idősebb korban azonban a rövidebbet szeretik jobban. Ennek nyilvánvalóan számos oka lehet, a haj minőségére kiható hormonális változásokon túl (menopauza), egészen a haj ápolására szánt idővel való gazdálkodásig. Azonban az idézett vizsgálatban egyértelmű kapcsolatot találtak a haj hossza és a szocioszexuális státusz között, amit úgy összegezhethetünk, hogy a hosszú haj a fennmaradó (reziduális) reproduktív életkor egyik szignálja lehet (képek forrása: Internet)

adott vonásaira milyen hatással vannak a különböző hajviseletek. Ezért a női arcképeket (ahol a frizurát alig láthatóvá reduktálták a haj összefogásával vagy fejhez tűzésével) vonzeró szerint különböző csoportokba osztották férfiak segítségével, és ezekre az ún. „alaparckokra” hat különböző (rövid, félhosszú, hosszú, rendezetlen, konty és ápolatlan) hajviseletet applikáltak számítógépes program segítségével (4. ábra). Az így készített képeket négy különböző szempont szerint (fiatalság, nőiesség, szexiesség, egészségesség) kellett egy-egy skála segítségével megítélni férfiaknak. Az elemzéskor összehasonlították – alaparckuk szerint – a legvonzóbb és a legkevésbé vonzó arcokra adott válaszokat. Az eredmény szerint csak a hosszú és félhosszú haj emelte meg jelentősen a nők szépségének megítélését, a többi frizura nem volt hatással a fizikai vonzeróra. Ez a két hajviselet okozta a legnagyobb változást az egészség megítélésében is. A hosszabb hajú nők egészségi állapotát jobbnak ítélték meg, és különösen akkor látták ezt így, amikor kevésbé vonzó nőkkal kapcsolatban döntöttek. A kutatók szerint a hosszabb haj azért képes az arc vonzerejének emelésére, mert

a jó gén modell értelmében jelzi a fizikai állapotot, hiszen energiaigényes, költséges folyamatok állnak fejlődésének hátterében^{11,12}. A haj pedig kimondottan érzékeny a szervezet homeosztázisának változására: a fényes, tiszta és hosszú haj a fizikai minőség megbízható mutatója. A haj gondozása igen költséges, ez is magyarázhatja a haj minőségében mutatkozó egyéni eltéréseket. A hátrányelv¹³ értelmében a populációnak csak az a kis része engedheti meg magának, hogy egészséges, hosszú hajat növelessen, akiknek a genetikai adottságaik jók.

A többszörös rátermettségi modell (Multiple Fitness Model)¹⁴ szerint nem minden arcvonás (és testi jelleg) vonzó egyetemes értelemben. A vonások eltérő módon árulkodnak a fenotípusos minőségről, mert az evolúciós rátermettség különböző formáit mutatják. Ebben az értelemben az egyébként vonzónak tartott vonáskomplexek (fiatalság, szexuális érettség, barátságosság stb.) sajátos kombinációba csoportosulva válnak vonzóvá. Egy másik kombinációba rendeződve pedig – eltérő minőségeket hirdetve – más szempontok szerint (esetleg más észlelő számára) válhatnak vonzóvá. *Meskó és Bereczkei*¹⁰ szerint eredményeik a többszörös ráter-

4. ábra. A vizsgálatban felhasznált hajviseletek két eltérő vonzerejű arcra illesztve. A férfi értékelők szerint a kevésbé szép arcok vonzerejét csak a félhosszú és hosszú frizurák emelték meg szignifikánsan az egészség dimenziójában. Az ábrán nem az eljárásban valóban szereplő individuális arcok láthatók, hanem szintetikus változatuk (forrás: Meskó és Bereczkei, 2004)

mettségi modell elméleti keretein belül is értelmezhető, amennyiben a hosszú haj által közvetített fenotípusos rátermettség különbözik az arc szépsége által hordozott genetikai és fenotípusos minőségtől. Feltevézésük szerint a haj és az arc szépsége az energiaháztartás eltérő minőségeiről árulkodik. Bár a haj (ahogyan a bőr és a köröm is) érzékeny a hirtelen hormonális változásokra (pl. serdülőkorban, terhesség és szoptatás alkalmával), nincs közvetlen összefüggésben a nemi hormonok hatásával. Jó példa erre, hogy egy férfinak is lehet ugyanolyan hosszú haja, mint egy nőnek, ami számos kultúrában így is van (pl. az apache indiánoknál, vagy az archaikus roma kultúrában). Ebben az értelemben eredményeik nem erősítik meg a *redundans szignál hipotézist*⁸. A szépség megítélésével kapcsolatban az egyik általános evolúciós nézőpont egyetlen átfogó vonás meglétét hangsúlyozza, amely mindkét nem számára egyértelműen megjeleníti a túlélés és a szaporodás adaptív értékét. Olyan vonásokról van szó, amelyeket tipikusan nőiesnek vagy férfiasnak tartunk, és amelyek alapján a párválasztáskor kiértékeljük a fizikai vonzerőt közvetítő jelzéseket. A redundans jelzés hipotézis szerint az egyén szépségének megítélése egyetlen átfogó jelzés köré épül: az arcon, a testen, a viselkedés jellemzőkön keresztül közvetített üzenetek ennek az egységes ornamentikának a megnyilvánulásai, amelyek a nemi hormonok által befolyásolt fizikai megjelenéssel vannak kapcsolatban.

Egy másik vizsgálatban Meskó¹⁵ azt vette szemügyre, hogy a nők saját frizurájukkal kapcsola-

tos szokásai milyen összefüggésben vannak a párválasztási stratégiákkal. Az *alternatív párválasztási stratégiák elméletében* Waynforth¹⁶ főként a hímek nem belüli versengésével kapcsolatban írta le, hogy az alacsonyabb fizikai vonzerővel jellemzett, kevésbé jó genetikai minőségű egyedek olyan alternatív párválasztási taktikát használnak, amely nem a genetikai minőség „reklámozását”, hanem a szaporodáshoz szükséges egyéb képességeket hirdeti. A magasabb szülői ráfordítási hajlandósá-

5. ábra. A különböző hajviseletek, hajhosszúság és hajszínek segítségével jelentősen megváltoztatható egy arc. A tudomány még viszonylag keveset tud arról, amit egy kellő érzékenységgel megáldott fodrász napi munkájában használ: hogyan lehet az előnytelen arcvonásokat a hajviselet segítségével ellensúlyozni. Az ábrán Natalie Portman hollywoodi moziészta látható (képek forrása: Internet)

got, apai befektetést mutató hímek tehát ennek az alternatív viselkedésnek az alkalmazásával növelik adaptív rátermettségüket, amellyel kompenzálni próbálják gyengébb genetikai minőségüket. Valószínűleg a nők között is működhet hasonló, az intraszexuális kompetícióval összefüggő szelekciós nyomás, amelynek eredményeként az eltérő fenotípusos minőségből fakadóan az egyének egymással versengő stratégiákat alkalmaznak genetikai sikerességük javítására. A kutatók szerint a kevésbé vonzó nők arcuk előnytelen biológiai vonásait (neoténia helyett érettség, ösztrogén jellegek helyett markáns, maszkulin arcrégiók) más jellegekkel próbálják ellensúlyozni, például hosszú, egészséges hajjukkal, amely javítja arcuk megítélését, valamint a férfiak izléséhez alkalmazkodóbb szépítkezési attitűddel, amely eredményeként növelhetik párválasztási sikerességüket.

Az *életörténeti stratégiák elmélete* szerint az élőlények olyan rugalmas döntéshozó stratégiáknak tekinthetők, akik életük folyamán állandóan döntéseket hoznak arról, hogy a rendelkezésükre álló erőforrásokat hogyan használják fel túlélésük, illetve szaporodásuk maximalizálására. Az életörténeti situációk kiértékelésével lehetőségeik közül a legelőnyösebb adaptációkat használják fel, amelyek a környezet eltartó képességéhez és stabilitásához igazítják a szülői magatartásformákat és reprodukcióval kapcsolatos viselkedéseket^{17,18}. Az elmélet tükrében megérthető, hogy a bizonytalan környezeti feltételekre miért reagálnak az élőlények az utódszám növelésével viszonylag alacsony szülői ráfordítás mellett. Ebben a felfogásban a szülői ráfordítást befolyásoló két alapvető szempont a környezet eltartó képessége és az utód reprodukív értéke.

Bakay és Korsós² tanulmányában felveti, hogy az óvodás és kisiskolás lányoknál a hosszú haj levágása – egy esetleges leválasztási folyamat során – a saját testtel kapcsolatos önállóság (szobatisztaság, öltözködés, tisztálkodás stb.) kialakulását mutatja. A hosszú haj viselése ebben az életkorban ugyanis még az anyával való szorosabb, napi intenzitású testi kontaktust feltételezi. Így a hajviselet alakításával kapcsolatos önálló döntéshez fűződő életkor jó indikátora lehet a leválasztásnak. Arról az életörténeti mozzanatról van itt szó, amikor egy óvodás/kisiskolás lányka haját levágják, mert túl sok vesződséggel jár a napi ápolása (és így a törődéssel járó testi kontaktus is elvész), ó

azonban, ahogy képes a hosszabb haj gondozására és megengedik neki, újra megnöveszti.

Meskó¹⁵ vizsgálatában azt találta, hogy minél korábbi életkortól döntött egy fiatal nő önállóan a hajviselete alakításáról, annál több rövid távú partnere volt; de az adatok azt is megmutatják, hogy a kevésbé vonzó nők korábbi életkorban döntenek önállóan hajukról és több rövidebb távú kapcsolatot is volt, mint vonzóbbnak tartott társaiknak. Ezek alapján elmondható, hogy a női hajviselet alakítása beágyazódik egy tágabb kontextusba, amelynek fontos eleme a saját (arc által közvetített) fenotípusos kondíció. A saját szépség biológiailag adott kulcsainak kiértékelése után az egyén olyan alternatív viselkedéses stratégiákat alkalmaz, amelyek segítségével maximalizálhatja párválasztási sikerességét. Ennek eszköze lehet az arc szépségét befolyásoló haj, illetve a frizurákkal, szépítéssel kapcsolatos beállítódás (5. ábra). Az említett vizsgálat eredményei szerint a kevésbé vonzó nők érzékenyebbek a férfiak velük kapcsolatos reakcióira, ezért azokkal összhangban alakítják saját véleményüket is. Hajviseletükről korábbi életkorban döntenek önállóan. Hosszabb hajat hordanak, amiből többféle, különféle módon viselhető frizurát készítenek el, alkalmazkodva ezzel a férfiak változatosság iránti igényéhez. Ez a taktika hozzásegíti őket ahhoz, hogy két párkapcsolat között rövidebb időt töltsenek el egyedül. A nők számára a partnerszám növelése (többdimenziós mechanizmus segítségével) genetikai előnyöket nyújthat a reprodukció folyamán¹⁹.

A szépséggel összefüggő párválasztási stratégiák azonban széles skálán megvalósuló, komplex viselkedési adaptáció részeként értelmezhetők. Így az ezzel kapcsolatos megállapítások érvényessége is viszonyítás kérdése, és mindig relatív. Nincsenek a szépséggel kapcsolatos általánosan elfogadott bélyegek, és a genetikai program sem merev, ami az ilyen vagy olyan fizikai megjelenésű emberek viselkedését irányítja. A szépség megítélésekor mindig azok a vonások kerülnek előtérbe, amelyek a változó természeti környezethez való alkalmazkodás (adaptáció) képességéről a leghitelesebben árulkodnak.

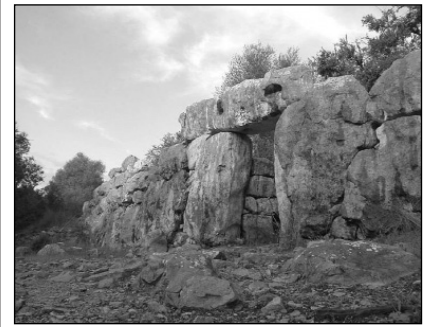
Az arcuk alapján szebbnek tartott nők – jobb genetikai minőségük birtokában – megengedhetik maguknak, hogy a férfiaktól függetlenebbül hozzanak döntéseket megjelenésükkel kapcsolatban, hiszen a férfiak választásai kedvező fenotípusos vonásaik miatt elsősorban amúgy is rájuk irányulnak. Így a hajviselettel kapcsolatos női beállítódások sokszínűségét értelmezhetjük a nők intraszexuális kompetíciójának részeként is, amely eszköz lehet a jobb minőségű partner elérésében. Erre pedig azért van szükség, mert az állatvilággal ellentétben – ahol többnyire a nőstények vá-

lasztanak, hiszen ők a nagyobb szülői ráfordítást mutató nem, míg a hímek a párzáson kívül alig vesznek részt az utód felnevelésében – az embernél a nők is választhatók, a férfiak pedig jelentős apai gondoskodással járulhatnak hozzá az utód neveléséhez. Egyes szerzők szerint a nők fizikai vonzerejének párválasztásban betöltött evolúciós fontossága éppen az apai ráfordítás széles körben való elterjedésével egy időben alakult ki.

IRODALOM

- Morris, D. (1990): *Testközélen. Az emberi faj útikalauza*. Gondolat Kiadó, Bp.
- Baktay-Korsós, G. (1999): The long-hair effect. *Review of Psychology* 6: 37–42.
- Kingsley, P. (1995): *Hair – An Owner's Handbook*. Aurum Press Ltd.
- Cunningham, M. R., Roberts, A., R., Barbee, A. P., Druen, P. B., Wu, C. H. (1995): The ideas of beauty are, on the whole, the same as ours? Consistency and variability in the cross-cultural perception of female physical attractiveness. *Journal of Personality and Social Psychology* 68: 261–279.
- Hinsz, V. B., Matz, D. C., Patience, R. A. (2001): Does women's hair signal reproductive potential? *Journal of Experimental Social Psychology* 37: 166–172.
- Rich, M. K., Cash, T. F. (1993): The American image of beauty – media representations of hair color for 4 decades. *Sex Roles* 29: 113–124.
- Cunningham, M. R., Druen, P. B., Barbee, A. P. (1997): Angels, mentors, and friends: Trade-offs among evolutionary variables in physical appearance. In: *Evolutionary Social Psychology*, Simpson, J. A. and Kenrick, D. T., eds. Pp. 109–140. Lawrence Erlbaum Associates, New Jersey.
- Grammer, K., Fink, B., Juette, A., Ronzal, G., Thornhill, R. (2002): Female faces and bodies: N-dimensional feature space and attractiveness. In: Rhodes, G., Zebrowitz, L. A. (Eds.): *Advances in Visual Cognition. Volume 1: Facial Attractiveness*. Ablex Publishing, Pp. 91–125.
- Muscarella, F. and Cunningham, M. R. (1996): The evolutionary significance and social perception of male pattern baldness and facial hair. *Ethology and Sociobiology* 1996: 99–117.
- Meskó, N., Bereczkei, T. (2004) Hairstyle as an adaptive means of displaying phenotypic quality. *Human Nature*, 15 (3), 27–46.
- Dawber, R. P., de Berker, D., és Wojnarowska, F. (1998): Disorders of hair. In *Textbook of Dermatology*; R. H. Champion, J. L. Burton, D. Burns, és Breathnach, (Eds.) Pp. 2869–2913. Oxford: Blackwell Science Publications.
- Ebling, F. J., Dawber, R., and Rook, A. (1986): The hair. In *Textbook of Dermatology*; A. Rook, D. S. Wilkinson, F. J. Ebling, R. H. Champion, and J. L. Burton, eds. Pp. 1937–2037. Oxford: Blackwell Science Publications.
- Zahavi, A. és Zahavi, A. (1997) *The handicap principle: The Missing Piece of Darwin's Puzzle*. Oxford University Press.
- Cunningham, M. R., Barbee, A. P., Philhower, C. L. (2002) Dimensions of Facial Physical Attractiveness: The Intersection of Biology and Culture. In: Rhodes, G., Zebrowitz, L. A. (szerk.): *Advances in Visual Cognition. Volume 1: Facial Attractiveness*. Ablex Publishing, Pp. 193–238.
- Meskó, N. (2006) *A női arc darwini esztétikája. Átlagosság, neoténia, hormonális markerek és hajviselet adaptív jelentősége a női arc fenotípusos minőségének megítélésében*. (Ph. D. disszertáció) PTE AOK Magatartástudományi Intézet, Pécs
- Waynforth, D. (1999) Differences in time use for mating and nepotistic effort as a function of male attractiveness in rural Belize. *Evolution and Human Behavior*, 20, 19–28.
- Borgerhoff Mulder, M. (2000) Optimizing offspring: the quantity-quality tradeoff in agropastoral Kipsigis. *Evolution and Human Behavior*, 21, 391–410.
- MacDonald, K. (1997) Life History Theory and Human Reproductive Behavior: Environmental/Contextual Influences and Heritable Variation. *Human Nature*, 8, 327–359.
- Jennions, M. D. és Petrie, M. (2000) Why do females multiply? A review of the genetic benefits. *Biological Reviews*, 75, 21–64.

Spanyolország földközi-tengeri üdülőparadicsoma a jól ismert Baleár-szigetek. Nyáron fulladoznak a turisták hadaitól, s lakói – bár belőlük élnek – alig várják a holt szezon nyújtotta nyugalmat, hogy újra birtokba vehessék azt, ami a sajátjuk. Egész övezetek népteled-

Ses Païsses Mallorcán

nek el, fantom településekké alakulnak át az idegenforgalmi központok szállodanegyedei, s a szigetlakók átmenetileg fellélegezhetnek a turizmus szorítása alól.

A Baleár-szigetek két csoportra oszlanak: a Nagy-Baleárokra (Gimnesia-szigetek) és a Kis-Baleárokra (Pitiusa-, azaz Fenyő-szigetek). A Baleár elnevezés az ógörög *balein* szóból ered (jelentése: parittyá, lövedék, parittyával löni), melyet először az i. e. II. évezredben használtak. A Gimnesia és a Pitiusa elnevezés is a görögöktől származik, ezzel különböztették meg a két-két szigetet, Mallorcát és Menorcart, illetve Ibiza és Formenterát. A Nagy-Baleárok parittyás zsoldosokat toboroztak háborúikhoz, akiket *gymnetak*-nak neveztek (jelentése: meztelen), amely nem is valódi meztelenségükre, hanem az itt lakók haditechnikájának szerénységére utalt. Ebből lett a *gimnesia* szó. A föníciaiak a két nagyobb szigetet Baliaridesnek hívták, s a rómaiak is inkább ezt vették át (Insulae Baliares), de az egész szigetcsoportra kiterjesztették. Az utóbbi időben egyre inkább a korai elnevezést használják újra, ami tudományos szempontból is indokolt: a szárazabb, vegetációjában szegényesebb Pitiusa-szigetekre, és a csapadékosabb, erdőkben bővelkedő, emlősök lakta Gimnesia-szigetekre. Így lesz Mallorca Nagy-Baleár és Menorca Kis-Baleár, míg Ibiza Nagy-Pitiusa és Formentera Kis-Pitiusa. (A Pitiusa-szigetekkel 1995. januári számunkban foglalkoztunk.)

Geológiailag Menorca a katalán gyűrődés része, míg a többi sziget a Pireneusi-félsziget folytatása. Mallorcán két hegylanc egy központi síkságot fog közre. Ibiza a mallorcai északi hegylanc, a Tramontana